

**KIRGIZİSTAN TÜRKİYE MANAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI**

**“KARŞILAŞTIRMALI MEDYA SİSTEMLERİ MODELİ”
ÇERÇEVESİNDE KIRGIZİSTAN BASINININ ANALİZİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Asel MOKONOVA

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Gökçe YOĞURTÇU

BİŞKEK 2019

ÖZ

Yazar	: Asel Mokonova
Üniversite	: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	: İletişim Bilimleri
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XVIII / 179
Mezuniyet Tarihi	: 20.06.2019
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Gökçe Yoğurtçu

“KARŞILAŞTIRMALI MEDYA SİSTEMLERİ MODELİ” ÇERÇEVESİNDE KIRGIZİSTAN BASINININ ANALİZİ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile dünya haritası yeniden çizilmiş ve yeni ulus devletler ortaya çıkmıştır. 1991'de bağımsızlığını kazanan Kırgızistan da, siyasi, ekonomik, hukuksal ve kültürel açıdan köklü değişimlerin yaşandığı bir sürece girmiştir. Medyanın yapı ve işleyişi de bu değişimlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bağımsızlıkla birlikte Kırgızistan Sovyetler Birliği'nin kurumsal geleneğinden uzaklaşarak, demokratik değerleri ön planda tutmaya çalışmıştır. Orta Asya'nın “Demokrasi Adası” olarak görülen Kırgızistan, bağımsızlığından sonra basın özgürlüğü alanında diğer Orta Asya ülkelerine kıyasla dikkate değer gelişmeler kat etmiştir. Bağımsızlıktan günümüze kadar ülkede yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik dönüşümler gazetecilik alanında da kendine özgü değişimlerle sonuçlanmıştır.

Bu tez çalışmasında, Kırgızistan yazılı basınının yapı ve işleyişi, Daniel Hallin ve Paolo Mancini'nin “Karşılaştırmalı Medya Sistemleri: Medya ve Siyasetin Üç Modeli” (2004) çalışması bağlamında analiz edilmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın bulguları; “Gazetecilik Endüstrisi”, “Siyasal Paralellik”, “Gazeteciliğin Profesyonelliği” ve “Devletin Rolü” olmak üzere modeldeki dört boyut ekseninde analiz edilmektedir.

Araştırmanın amacı Kırgızistan'ın mevcut basın sisteminin ‘Karşılaştırmalı Medya Sistemleri Modeli’ ekseninde nerede konumlandığını anlamaktır. Böylelikle dünyadaki medya sistemlerini evrensel bir tipolojiye yerleştirme girişimi olarak kabul gören bu modelin; hem Kırgızistan medya sistemini anlamada yeterli olup olmadığını görebilmek hem de Kırgızistan yazılı basının yapı ve işleyiş özelliklerini ve varsa sorunlarını tespit etmektir.

Araştırmada niteliksel ve niceliksel yöntem birlikte kullanılmaktadır. Veri toplama tekniği olarak gazeteciler ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve basında gündemi oluşturan haberlerin betimsel içerik analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda “Gazete endüstrisi” boyutunu tanımlayabilmek için; gazete tirajları; kitle basının gelişimine ilişkin tarihsel bilgiler; elit basın karakteristikleri ile okuyucu kitlenin özellikleri analiz edilmiştir. Bu verilere ulaşmak amacıyla arşiv taraması yapılmış ve

istatistik veriler categorize edilmiştir. “Siyasal Paralellik” boyutunu analiz edebilmek amacıyla; haber içerikleri kodlanmış (tarafalı /tarafsız; olgusal/yorumsal; gündem sorunlarının dengeli dağılımı) ve gazetecilerin haber içerikleri ile siyasi tutumları arasındaki ilişkiye dair kanaat örüntülerini tespit edebilmek amacıyla içerik analizi yapılmıştır. Gazetecilerin profesyonelliğinin tespit edilmesi bağlamında gazetecilerin mesleki alt yapılarının, özerklik düzeylerinin ve mesleki örgütlenmelerinin tanımlanması amacıyla “derinlemesine görüşmeler” yapılmıştır. Devletin rolünün analiz edilmesi bağlamında ise öncelikle devlet denetiminden yasal olarak sorumlu kurumların varlığı ve işlevleri araştırılmıştır. Bu kapsamda anayasa ve mevzuatların taranması ile anayasal teşvikler ve düzenlemeler tespit edilmiştir.

Kırgızistan medya sistemini tarihi ve sosyo-politik değişim çerçevesinde analiz eden araştırma bağlamında, Kırgızistan medya sistemi'nin Hallin ve Mancini'nin Karşılaştırmalı Medya Sistemlerindeki “Kutuplaşmış Çoğulcu / Akdeniz Modeli” ile benzerlik gösterdiği bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kırgızistan, Basın, Karşılaştırmalı Medya Sistemleri Modeli

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Асел Моконова
Университет	: Кыргыз-Түрк “Манас” Университети
Илимий багыты	: Журналистика
Иштин даражасы	: Магистрдик диссертация
Беттердин саны	: XVIII / 179
Бүтүргөн жылы	: 20.06.2019
Илимий жетекчиси	: Доц. м.а., Док. Гёкче Йогуртчу

Салыштырмалуу медиа системасы моделинин алкагындагы Кыргызстан басма сөзүнүн анализи

Советтик Социалисттик Республикалар Союзунун кулашы менен жаңы улуттук мамлекеттер пайда болуп, дүйнө жүзүндө кайрадан жаңы карта чийилди. Бул өзгөрүү 1991-жылы эгемендүүлүгүн жарыялаган Кыргызстан үчүн да саясий, экономикалык, укуктук жана маданий алкакта түп тамырынан өзгөрүүнү талап кылган жаңы процесске себеп болду. Муну менен катар аталган процесс медианын түзүлүшүн жана иштешине да өз таасирин тийгизбей койгон жок.

Кыргызстан эгемендүүлүгүн жарыялагандан кийин Советтер Союзунун институттук салтынан алыстап, демократиялык баалулуктарды алдыга чыгарууга аракет кылган. Борбордук Азиянын “Демократия аралы” катары таанылган Кыргызстан, көз карандысыздыгын жарыялагандан кийин Борбордук Азиядагы башка мамлекеттерге салыштырмалуу көңүл бурдураарлык өнүгүү кадамын жасаган. Мунун негизинде эгемендүүлүгүн жарыялаган күндөн азыркы учурга чейин өлкөдө болгон саясий, социалдык жана экономикалык өзгөрүштөр журналистика тармагында да өзүнө таандык бир топ өзгөрүүлөр менен жыйынтыкталган.

Бул диссертацияда Кыргызстан басма сөзүнүн түзүлүшү жана иштөө системасы Даниел Халлин жана Паоло Манчининин “Салыштырмалуу медиа системалары: Медиа жана саясаттын үч модели” аттуу эмгегинин негизинде “Гезит индустриясы”, “Саясий паралелдүүлүк”, “Журналисттин профессионалдуулугу (кесипкөйлүгү)” жана “Мамлекеттин ролу” төрт өлчөмү колдонулган.

Изилдөөнүн максаты Кыргызстандын бүгүнкү күндөгү басма сөзүн “Салыштырмалуу медиа системалар модели” алкагында кайсы моделде орун алганын аныктоо болуп эсептелет. Бул жагынан алганда дүйнөнүн массалык маалымат системасынын бир жалпы типологиясы катары колдонулган аталган эмгектеги моделди, Кыргызстан медиа системасын аныктоодогу мүмкүнчүлүгүн,

ошону менен катар Кыргызстан басма сөзүнүн түзүлүш жана иштөө системаларынын өзгөчөлүктөрүн жана маселелерин аныктоо болуп эсептелет.

Изилдөөдө сапаттык жана сандык метод чогуу колдонулган. Маалымат чогултуу техникасы катары журналисттер менен маектешүү өткөрүлүп, басма сөздөгү күндүн темаларын аныктаган жаңылыктардын контент анализи кылынган. Бул алкакта “гезит индустриясы” өлчөмүн анализ кылуу үчүн гезит тираждары, массалык маалыматтын өнүгүүсүнө байланыштуу тарыхый маалыматтар, элиталык басма сөздүн артыкчылыктары жана окурман аудиториясынын өзгөчөлүктөрү иликтенген. Бул маалыматтарды алуу үчүн архивдик изилдөө кылынып, статистикалык маалыматтар категорияларга бөлүнгөн. “Саясий паралелдик” өлчөмүн анализдөө максатында гезиттеги жаңылыктардын мүнөзү (тараптуу / тарапсыз; фактыга / пикирге таянган; күндүн темасынын ырааттуу жайгашышы) негизинде каралган жана жаңылыктарда саясий позицияны көрүү максатында контенттик анализ кылынган. Журналисттин профессионалдуулугу өлчөмү тууралуу анализ кылуу үчүн журналисттердин кесиптик инфрактурасы каралып, өз алдынчалуулук жана кесиптик уюмдарды аныктоо максатында “ар тараптуу маектешүү” өткөрүлгөн. Мамлекеттин ролун анализдөө үчүн алгач мамлекеттик текшерүү боюнча расмий түрдө иш алып барган мекемелер жана алардын функциялары тууралуу маалымат алууга аракет жасалган. Бул негизде Конституция жана ченемдик актылар каралган.

Кыргызстандын медиа системасын тарыхый жана социалдык-саясий өзгөрүүлөр алкагында анализ кылган изилдөө, Кыргызстан медиа системасын Халлин жана Манчининин “Салыштырмалуу медиа системаларындагы” “Полярдаштырылган плюралисттик / Жер ортолук деңиз моделине” окшош экендиги аныкталган.

Ачкыч сөздөр: Кыргызстан, басма сөз, Салыштырмалуу медиа системаларынын модели

АБСТРАКТ

Автор	: Асел Моконова
Университет	: Кыргызско-Турецкий Университет «Манас»
Научное направление	: Журналистика
Характер диссертации	: Магистерская диссертация
Количество страниц	: XVIII / 179
Дата выпуска	: 20.06.2019
Руководитель диссертации	: И. о. доцента, Док. Гёкче Йогуртчу

Анализ прессы Кыргызстана, в рамках модели сравнительной системы

После распада Союза Советских Социалистических Республик мировая карта была начерчена заново и появились новые национальные государства. Получивший независимость в 1991 году Кыргызстан также вошёл в процесс, в котором проводились коренные изменения в точки зрения политики, экономики, права и культуры. Структура и деятельность медиа также подверглась большому воздействию этих изменений. Вместе с независимостью Кыргызстан, отстранившись от корпоративных традиций Советского Союза, прилагал усилия для того, чтобы демократические ценности был на переднем плане. Кыргызстан, который считается «Островом Демократии» в Центральной Азии, после достижения суверенитета, в сфере независимости прессы по сравнению с другими странами Центральной Азии проделал весьма существенный путь. Происходившие с момента независимости и по сегодняшний день политические, социальные и экономические изменения в стране, имели своё завершение в сфере журналистики, в свойственной этой сфере изменениями.

В данной диссертационной работе проводится анализ структуры и характер работы печатной прессы в Кыргызстане, в контексте работы Даниеля Халлин и Паоло Манчини «Модели Сравнительных Медиа Систем: Три Модели Медиа и Политики» (2004г.) Результаты исследования в этом направлении; проводится четырёхмерный анализ модели «Индустрия Газет», «Политическая Параллельность», «Профессионализм Журналистики» и «Роль Государства».

Цель исследования – понять месторасположение существующей системы прессы в Кыргызстане в оси «Модели Сравнительных Медиа Систем». Таким образом, данная модель, которую считают инициативой по размещению мировых медиа систем в универсальную типологию; увидеть достаточность понятия медиа системы в Кыргызстане, а также, установить особенности структуры и характер работы печатной прессы в Кыргызстане и, если есть, то установить проблемы.

В данном исследовании одновременно были использованы качественный и количественный методы. В качестве техники сбора данных были проведены

углубленные встречи с журналистами и был проведён анализ содержания описательного контента новостей, создающих повестку дня прессы. В данном направлении, чтобы охарактеризовать измерение «Индустрия журналистики», был проведён анализ тиражей газет, исторические данные по развитию массовой прессы, характеристики элитной прессы и особенности читательской аудитории. С целью получения этих данных было проведено изучение архива и классифицирование статистических данных. С целью проведения анализа измерения «Политическая Параллельность», был проведён анализ содержания закодированного содержания новостей (сторонние/беспристрастные, фактические/интерпретирующие, сбалансированное распределение проблем повестки дня) и, с целью установления шаблонов убеждений по поводу отношений между содержанием новостей журналистов и политической позицией, был проведён содержательный анализ. Для установления профессионализма журналистов были проведены «углубленные переговоры» с целью характеристики профессиональной инфраструктуры журналистов, уровня автономности и профессиональной организованности. Для проведения анализа роли государства в первоочередном порядке было проведено изучение существования и характер работы ответственных учреждений по государственному контролю. В рамках этого, в результате изучения конституции и законодательства были установлены конституционные стимулы и правила.

В рамках изучения, который проводил анализ истории прессы Кыргызстана в рамках социально-политических изменений, было обнаружено, что медиа система Кыргызстана показывает схожесть с «Поляризованным Плюрализмом/Средиземноморской Моделью» в работе Халлин и Манчини «Модели Сравнительных Медиа Систем».

Ключевые слова: Кыргызстан, Пресса, Модель Сравнительных Медиа Систем.

ABSTRACT

Done by	: Asel Mokonova
University	: Kyrgyz-Turkish Manas University
Department	: Communication Sciences
Type of scientific work	: Master's thesis
Number of pages	: XVIII / 179
Graduate date	: 20.06.2019
Scientific supervisor	: Assis. Prof. Gökçe Yoğurtçu

ANALYSIS OF THE PRESS IN KYRGYZSTAN, WITHIN THE FRAMEWORK OF THE COMPARATIVE SYSTEM MODEL

The world map has been redrawn with the disintegration of the Soviet Union of Socialist Republics. Kyrgyzstan, which gained its independence in 1991, has entered into a process of deepening political, economic, legal and cultural changes. The structure and functioning of the media was greatly affected by these changes. Together with independence, Kyrgyzstan moved away from the corporate tradition of the Soviet Union and tried to prioritize democratic values. Kyrgyzstan, considered as the “Democracy Island” of Central Asia, has made considerable progress in the field of freedom of the press after its independence compared to other Central Asian countries. The political, social and economic transformations experienced in the country from independence to the present resulted in changes in the field of journalism.

In this thesis, the structure and functioning of the Kyrgyz printed press is analyzed in the context of Daniel Hallin and Paolo Mancini's “Comparative Media Systems: Three Models of Media and politics” (2004). The findings of the research are analyzed in four dimensions in the model, namely “Journalism Industry”, “Political Parallelism”, “Professionalism of Journalism” and “The State Role”.

The aim of the research is to understand where Kyrgyzstan is located on the axis of “Comparative Media Systems Model” of the current press system. In this way, it is accepted as an attempt to place media systems in a universal typology in the world, to see if Kyrgyzstan is sufficient in understanding the media system and to determine the structure and functioning of the Kyrgyz printed press and its problems if any.

Qualitative and quantitative methods are used in the research together. As a data gathering technique, interviews with journalists were conducted in-depth and descriptive content analysis of the news that constitute the agenda was carried out in the press. In this respect, in order to define the “Newspaper Industry” dimension; newspaper circulation, historical information about Mass Media Development, elite press characteristics and characteristics of the reader group were analyzed. In order to reach this data, the archive was scanned and statistics were categorized. In order to

analyze the “Political Parallelism” dimension, content analysis was conducted in order to determine the opinion patterns regarding the relationship between news content of journalists and their political attitudes and news content encoded (biased/objective; factual/interpretive; balanced distribution of agenda issues). In the context of determining the professionalism of journalists, in depth interviews were conducted in order to define the professional structures of journalists, their level of autonomy and professional organizations. In the context of analyzing the role of the state, first of all the existence and functions of the institutions that are legally responsible for the state audit were investigated. In this context, constitutional incentives and regulations were determined by scanning the Constitution and legislation.

In the context of the research which analyzes the Kyrgyz media system within the framework of historical and socio-political changes, it has been found that the Kyrgyz media is similar to the “Polarized Pluralist/Mediterranean Model” in Hallin and Mancini’s “Comparative Media System”.

Key words: Kyrgyzstan, Press, Comparative Media Systems Model